

ทำเพลง

ทำเพลง-หมายถึงเครื่องมือดีดลีสตีเป่าที่ใช้ระโคมและบรรเลง เป็นทำนอง

เครื่องมือดีดลีสตีเป่า หมายถึงเครื่องดีดกลุ่มหนึ่ง เครื่องลีสกลุ่มหนึ่ง เครื่องดีดกลุ่มหนึ่ง และเครื่องเป่ากลุ่มหนึ่ง

กลุ่มเครื่องดีดคงจะเป็นเครื่องมือที่มีพัฒนาการเริ่มแรกสุดในโลก

เครื่องดีด

ตระกูลกระบอกไม้ไผ่

ที่ไหนๆ ในภูมิภาคอุษาคเนย์นี้ล้วนมีไม้ไผ่

ในดินแดนสยามก็มากไปด้วยไม้ไผ่

ดังนั้น เมื่อเริ่มมีมนุษย์ในดินแดนสยาม มนุษย์ย่อมรู้จักใช้ไม้ไผ่เป็นธรรมดาๆ

พูดอย่างนั้นก็ได้ ถ้ายังไม่มีหลักฐานอย่างอื่นๆ อีก

แต่ในกรณีนี้ยังพอจะมีหลักฐานทางโบราณคดีอยู่บ้างแม้จะไม่มากนัก และไม่ชัดเจนนักก็ตาม ดังรายงานว่ามีผู้คนกลุ่มหนึ่งซึ่งอาศัยอยู่บริเวณจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีความชำนาญในการตีหม้อเมื่อประมาณเกือบ 10,000 ปีมาแล้ว

เพราะมนุษย์พวกนี้มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมากกว่ากลุ่มอื่นๆ จนสามารถผลิตเครื่องปั้นดินเผาอย่างง่ายๆ และสร้างลวดลายหยาบๆ บนพื้นผิวภาชนะได้แล้ว (ศาสตราจารย์ชิน อยู่ดี, อ้างถึงรายงานของนายเชสเตอร์ เอฟ. กอร์มัน, *คนก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย*, กรมศิลปากร จัดพิมพ์, 2521.)

เศษวัสดุต่างๆ ที่ทิ้งจมดินไว้ในบริเวณที่อยู่อาศัยทำให้รู้ว่ามีมนุษย์พวกนี้รู้จักใช้ประโยชน์จากไม้ไผ่ น้ำเต้า บวบ และ ฯลฯ

น้ำเต้าและบวบเป็นอาหารเก่าแก่ที่สุดชนิดหนึ่งของมนุษย์ และยังใช้ทำเป็นเครื่องมือการละเล่นที่ติดตำบรพท์ที่สุดอย่างหนึ่งอีกด้วย โดยมีตัวอย่างอยู่ในสังคมเผ่าพันธุ์อื่นที่มนุษย์ใช้ลูกน้ำเต้าหรือลูกบวบตากแห้งพร้อมเมล็ดแห้งอยู่ข้างในเมื่อแห้งหมดทั้งข้างนอกข้างในก็เอามาขยบเขย่าให้เกิดเป็นเสียงคักดีลึทึ่เยี่ยง “ลูกซัด” เพื่อประกอบการร้องรำทำเพลงได้ (Curt Sachs, *The HISTORY OF MUSICAL INSTRUMENTS*, U.S.A., 1940.)

ส่วนไม้ไผ่คงเป็นเรื่องของการใช้งาน เช่น ตีหม้อ หลามข้าว (หุงข้าว) และอื่นๆ

นอกจากจะใช้กระบอกไม้ไผ่หุงข้าวหรือหลามข้าวอย่าง “ข้าวหลาม” ดังมีตัวอย่างอยู่ในกลุ่มข่า (ผี) ตองเหลืองแถบจังหวัดน่านและลาวทุกวันนี้แล้ว มนุษย์ดึกดำบรรพ์ยังใช้ลำหรือกระบอกไม้ไผ่เป็นเครื่องมือตีเคาะหรือกระทุ้งกระทบกระทบพื้นดินเพื่อสร้างเสียงให้เป็นจังหวะประกอบการฟ้อนเต้นอีกด้วย ดังมีตัวอย่างอยู่ในประเพณีของผู้คนชนเผ่าต่างๆ เช่น กะโล้ (ในภาคอีสาน) เขียมัง (ในภาคใต้) เป็นต้น รวมถึงบรรดาชนเผ่าอื่นๆ ที่กระจายอยู่ในบริเวณกว้างของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแถบตอนบนของผืนแผ่นดินใหญ่ที่ต่อเนื่องเป็นบริเวณเดียวกันกับดินแดนตอนใต้ของจีนแถบมณฑลยูนนาน มณฑลกว่างสี และ ฯลฯ

(ข้อมูลเกี่ยวกับชนเผ่าต่างๆ ทางตอนใต้ของจีนซึ่งจะเสนอต่อไปข้างหน้าเกือบทั้งหมด ได้มาจากหนังสือชื่อ “*เครื่องดนตรีของชนชาติส่วนน้อยในประเทศไทย*” ที่สำรวจรวบรวมแล้วเรียบเรียงโดย “แผนกค้นคว้าศิลปวรรณกรรมชนชาติส่วนน้อย สถาบันชนชาติศูนย์กลางในนครปักกิ่ง” และได้รับความกรุณาจากคุณ “ทองแถม นาถจำนง” ถอดความย่อจากภาษาจีนมาให้ใช้ศึกษา จึงขอขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้)

กระบอกไม้ไผ่เป็นเครื่องตีเคาะเก่าแก่และหลากหลาย ดังมีร่องรอยความต่อเนื่องที่ใช้สืบมาจนถึงทุกวันนี้ เช่น เครื่องมือชุดที่อาจเรียกด้วยคำคล้องจองว่า “ตีเกราะเคาะไม้” คือ เกราะ โกร่ง กรับ

แท้ที่จริงแล้วกระบวนเครื่องมือชุดตีเกราะเคาะไม้ก็คือไม้ไผ่มีขนาดแตกต่างกันอย่างน้อย 2 ขนาดคือ ขนาดสั้นและขนาดยาว ดังต่อไปนี้

เกราะ

ไม้ไผ่ปล้องเดียว ใช้มือถือหรือใช้เชือกร้อยห้อยแขวน แล้วมีไม้อีกอันหนึ่งตีหรือเคาะเพื่อบอกสัญญาณ มักเรียกกันว่า “เกราะ” ดังที่มีคำคล้องจองว่า “ตีเกราะเคาะไม้”

เกราะมักใช้ตีขานยามประจำบ้านหรือประจำหมู่บ้าน ยังจะพบบนท้องถนนต่างๆ อยู่บ้าง แม้ในการแสดงโขนละครตอนที่เกี่ยวกับบทบาทในการสงคราม และหัวหน้าหมู่บ้านจะใช้ตีเป็นอาณัติสัญญาณบอกเหตุอันตราย หรือนัดหมายชุมนุมลูกบ้านเพื่อสู้รบหรือหลบหนีอย่างใดอย่างหนึ่ง (ธนิต อยู่โพธิ์, *เครื่องดนตรีไทย*, กรมศิลปากร จัดพิมพ์, 2500.)

ถ้ามีลูกกระทบแขวนไว้ในกระบอกหรือข้างในเกราะมักจะใช้แขวนคอสัตว์ดังท้องถิ่นภาคกลางเรียก “กระดิ่ง” แต่ท้องถิ่นภาคอีสานเรียกต่างกันอย่างออกไปว่า “ซิก” หรือ “ขอ” หรือ “ขอลอ” ซึ่งมักมีลูกตีอยู่ด้านข้าง 2 ลูก

เครื่องเล่นอย่างหนึ่งของชาวมุข (หรือชาวมุ) เรียก “เต้าเต้า” ทำจากกระบอกไม้ไผ่ให้ข้างหนึ่งบากเป็นง่าม ส่วนอีกข้างเป็นด้ามเจาะ 2 รู เมื่อเล่นใช้มือข้างหนึ่งกำด้ามเพื่อเปิดและปิดรูพร้อมกับกระทุ้งกับต้นขา แล้วมืออีกข้างหนึ่งเคาะปลายกระบอก

โกร่ง

ไม้ไผ่ทั้งลำยาวเกินไป

แต่ไม้ไผ่ปล้องเดียวก็สั้นเกินไป

ถ้าเอาลำไม้ไผ่ที่มีอยู่ทั่วไปมาตัดหัวท้ายแล้วบั่นให้เหลือส่วนตามต้องการ เช่น ยาวไม่น้อยกว่า 3 ปล้อง แต่ไม่มากกว่า 1-2 วา ก็จะใช้เป็นเครื่องมือกระทุ้งกระแทกลงไปที่พื้นดินให้เกิดเสียงดังประกอบจังหวะขับลำเดินพ็อนได้ดี

การเล่นอย่างนี้มักทำกันเป็นกลุ่มๆ เป็นหมู่ๆ หลายๆ คน ตั้งมีประเพณีอยู่ในชนเผ่าไล่ (หรือฮาโล่หรือกะโล่) ในเขตอำเภออุบลราชธานี จังหวัดสกลนคร เรียกว่าประเพณี “ไล่ทั้งบั้ง” (ไล่-หมายถึงกลุ่มชนเผ่าไล่ ทั้ง-หมายถึงกระทุ้งหรือกระแทก บั้ง-หมายถึงกระบอกไม้ไผ่) ใช้เล่นในพิธีกรรมสำคัญๆ เช่น งานศพ หรืองานรื่นเริงประจำเผ่า ฯลฯ

เครื่องมือทำด้วยกระบอกไม้ไผ่ใช้กระทุ้งกระแทกกับพื้นดินอย่างนี้ มักมีอยู่กับชนเผ่าต่างๆ ในดินแดนสยาม โดยเฉพาะชนเผ่าในตระกูล “ข่า” และ “เขียมัง” ที่เป็นกลุ่มชนพื้นเมืองเก่าแก่กลุ่มหนึ่งของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ยังคงสืบเนื่องประเพณีมาจนถึงทุกวันนี้ (สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, *นิทานโบราณคดี*, คลังวิทยา, 2517. และ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, *ชาวเขาในไทย*, โอเดียนสโตร์, 2506.)

แม้ชาวอีเก้อในสิบสองพันนา ก็ใช้กระบอกลไม้ไผ่กระทุ้งดินประกอบการขับลำ

นอกจากการละเล่นเอากะบอกลไม้ไผ่กระทุ้งดินแล้ว ชาวลัวะที่อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ยังใช้กระบอกลไม้ไผ่ยาวมาตีกระทบกันเป็นคู่ๆ ประกอบการเต้นฟ้อน และขับลำทำเพลงอวยพรรำลึกถึงผู้ตายในพิธีศพเพื่อแนะนำไปเมืองผี (สวรรค์?) ซึ่งจะมีแบบแผนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับการละเล่นของกลุ่มชนแถบอีสานตอนใต้ในย่านจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ ชื่อ “เรือมอันเร” หรือ “ลูดอันเร” ที่หมายถึงเต็น (รำ) สาก (ตาข้าว)

การละเล่นเหล่านี้ล้วนเป็นประเพณีดั้งเดิมของผู้คนดึกดำบรรพ์ในภูมิภาคนี้ และนับเป็นต้นเค้าเก่าแก่ของการแสดงที่เรียกกันว่า (ฟ้อน/รำ) “กระทบไม้” ในสมัยหลังๆ

ส่วนชนชาติเกว และชนชาติหลี (ไทหล่า) ทางตอนใต้ของจีน จะมีประเพณีนั่งเรียงตีกระทบไม้ และชาวจ้วงในมณฑลกวางสีมีการละเล่นยี่นตีไม้กระทบกันเป็นจังหวะซึ่งมักเชื่อกันว่าเป็นต้นเค้าของฟ้อนรำกระทบไม้ทั้งสิ้น

จากกระทบไม้ไผ่ไกลจนๆ มนุษย์ก็ค่อยๆ พลิกแปลงแปลงปรุกระบอกลไม้ไผ่ให้มีเสียงเกรียงไกรดังเกรียวกราวขึ้นแล้วเรียกกันต่อมาว่า “โกร่ง”

กระทบไม้ไผ่ที่ปาดรูดเป็นระยะๆ เพื่อให้เกิดเสียงดังเมื่อวางราบแล้วตีหรือเคาะด้วยแขนงไม้ แล้วเรียกกันว่าโกร่งนั้น ผู้คนแต่ก่อนใช้ตีรำประกอบจังหวะในพิธีทรงเจ้าเข้าผี โดยเฉพาะใช้ตีประกอบรำแม่ศรีในฤดูสงกรานต์

ในพระราชนิพนธ์เรื่องเงาะป่าของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็มีพระบรมราชาธิบายไว้ว่า พวกเงาะในภาคใต้มีไม้ที่เป็นโพรงยาวๆ สำหรับเคาะด้วยกรับก็คือโกร่งนั่นเอง (ดังทรงพระราชนิพนธ์กลอนบทละครบรรยายการละเล่นดนตรีของพวกเงาะไว้ตอนหนึ่งว่า “โกร่งกรับรักรันเกรี่เป่า บักซีแลอี่แนแซ่สำเนียง”)

โกร่งเป็นเครื่องสำหรับคนหลายๆ คนตีเคาะร่วมกัน ในพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ของเผ่าพันธุ์ที่จำเป็นต้องมีการละเล่นกลางแจ้งสืบมาแต่ยุคชนเผ่าดั้งเดิมดึกดำบรรพ์

ต่อมาเมื่อมีการติดต่อกับต่างประเทศ กลุ่มชนเผ่าเหล่านี้ก็มีพัฒนาการเป็นบ้านเมืองแว่นแคว้นและมีราชสำนักเกิดขึ้น ราชสำนักจึงยังใช้โกร่งอย่างต่อเนื่องเพื่อตีเคาะประกอบในการละเล่นที่ศักดิ์สิทธิ์ของหลวงในสนามใหญ่กลางแจ้ง เช่น หนึ่งใหญ่ โขน ฯลฯ

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การประกอบเพลงบรรเลงหน้าพาทย์หนึ่งใหญ่และโขนตอนตรวจพลยกทัพ โกร่งจะเป็นเครื่องมือตีประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งแล้วยังใช้สืบเนื่องต่อมาถึงสมัยหลังๆ ดังกรมศิลปากรจะใช้โกร่งตีร่วมวงปี่พาทย์ใน

การแสดงโขงกลางแจ้ง ถ้าเป็นการแสดงภายในโรงหรือภายในอาคารก็ไม่ใช่ โกร่งเพราะจะทำให้เสียงดังกักก้องเกินไป (อนิต อยุธยา, 2500.)

กรับ

ไม้ไผ่ปล้องเดียว เป็นกระบอกไม้ไผ่สดขนาดสั้นๆ จำนวน 2 กระบอก เมื่อเอามาตีกระทบกันจะเกิดเป็นเสียงดัง

กลุ่มชนเผ่าทางตอนใต้ของจีน ยังมีการละเล่นใช้กระบอกไม้ไผ่ขนาดสั้นๆ 2 อันตีกระทบกันเพื่อประกอบจังหวะในการขับลำ

ต่อมาจึงผ่ากระบอก กลายเป็นไม้ไผ่ 2 ซีก ตีกระทบกันเสียงดัง “กรับ ๆ” จึงเรียกภายหลังว่า “กรับ” ดังมีอยู่ในท้องถื่นอีสานมักเรียกเครื่องมือแบบนี้ว่า “ก๊ับก๊ับ”

ในที่สุดกรับก็เข้าสู่ราชสำนัก กลายเป็นเครื่องดนตรีประจำราชสำนัก ดังที่มีภาพปูนปั้น (ในศิลปะแบบทวารวดี) ที่เมืองโบราณบ้านคูบัว จังหวัดราชบุรี มีนักดนตรีและนักร้องรวม 5 คน ในจำนวนนั้นมีคนหนึ่งทำท่าตีกรับให้จังหวะในวงดนตรีที่มีพิณและอื่นๆ

นอกจากนั้น ยังมีอยู่ใน*กฎมณเฑียรบาล*ระบุว่า “นักเทศตีกรับ” และบรรยายต่อไปอีกว่า “*ครั้นหายเสียงประโคมหอพระ ท้าวพญาเสนามนตรีมุขลูกขุนเตรียมตัว ตั้งหน้าระมัดคอยฟังกรับ*” และ “*จึงตีกรับกระทั่ง แตรสังข์ซึกม่านไขล่อง...*”

ลักษณะของกรับยังเกี่ยวข้องกับ “ไม้ตะขาบ” ที่ทำด้วยกระบอกไม้ไผ่ผ่าซีก แต่ไม่ให้แยกออกจากกัน ใช้ตีกระทบประกอบการละเล่นในพิธีกรรม เช่น หนึ่งใหญ่ โชน ละคร ดังมีอยู่ใน*สมุทรโฆษ*ระบุว่า

“*กองไฟรอบรั้วาเกียรติ พลร้องรอบเวียน แลตีจระขาบซึกกลอง*”

(คำ “จระขาบ” คือ “ตะขาบ” หมายถึงไม้ตะขาบ)

ทุกวันนี้กลุ่ม (ไต) อาหมในแคว้นอัลสึม (สยาม) ของอินเดียเรียกไม้ตะขาบว่า TOKKA มีรูปร่างลักษณะอย่างเดียวกัน ถือเป็นเครื่องดนตรีอันแสดงเอกลักษณ์ของชาวอาหม ใช้ตีประกอบการละเล่นขับพ็อนประจำเผ่าพันธุ์และในหมู่บ้านชาวอาหมทั่วไป

ระนาด

ระนาดมีพัฒนาการมาจากกระบอกไม้ไผ่ในตระกูล “เกราะ-โกร่ง-กรับ”

ระนาดยุคแรกเริ่มแต่ครั้งดึกดำบรรพ์นั้นจะมีกระบอกไม้ไผ่คล้ายลูก ระนาดวางเรียงเพียง 2-3 กระบอกเท่านั้น คนตีระนาดต้องนั่งเหยียดขาทอดยาวลงกับพื้นดิน แล้วเอากะบอกระนาดวางพาดบนขาทั้งสองข้าง บางครั้ง

ขุดหลุมดินที่หว่างขาเพื่อให้มีเสียงก้องดังมากขึ้นเมื่อใช้ไม้ตี

(สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์มีพระดำริคล้ายตามความคิดของพระประดิษฐไพเราะ-ตราด ว่าระนาดมาจากกระบอกไม้ไผ่ แล้วมีลายพระหัตถ์ตอนหนึ่งว่าทรงเคยเห็นพวกข้าขอทานใช้ไม้กระบอกตัดสั้นข้างยาวข้างกระทุ้งดินให้เป็นเสียงต่างๆ กัน แม้ “เพลงกระบอก” ก็ได้ชื่อมาจากการกระทุ้งกระบอกนี้ : “บันทึกเรื่องความรู้ต่างๆ” ประทานพระยาอนุমানราชชน)

ชนชาติจีนไว้ในสิบสองพันนามีการละเล่นตีเคาะกระบอกไม้ไผ่ปล้องเดียวเรียงกัน (ทุกวันนี้เรียก “เซี่ยเค่อ”) เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมล่ำส่วว์ กล่าวคือเมื่อล่าได้สัตว์ใหญ่ เช่น วัวแดง กระติง กวาง ฯลฯ จะมีพิธีฉลองกึ่งก้อง จึงตีกระบอกไม้ไผ่ข้างทางเคาะจังหวะแล้วร้องเพลงระหว่างเดินทางล่าเสียงเนือกลับบ้าน ต่อจากนั้นก็จะพัฒนาเครื่องตีเคาะดังกล่าวเป็นชุด มีชุดใหญ่ต้องบากกระบอกเป็นร่อง ส่วนชุดเล็กไม่ต้องบาก แต่เรียงลำดับเสียงสูง กลาง ต่ำ ที่มักเริ่มมาจากกระบอกเดี่ยววางพาดขาข้างใดข้างหนึ่ง แล้วนั่งตีในพิธีฉลองเฉลิมสำคัญๆ

กระบอกไม้ไผ่เหล่านี้ เมื่อใช้แล้วก็ทิ้งไปเพราะจะทำขึ้นเมื่อใดก็ได้

ชนชาติเกาหลีในใต้หวัน ก็มีเครื่องมือกระบอกไม้ไผ่เป็นชุดใช้เรียงตีเป็นเสียงเช่นเดียวกันด้วย

ในกลุ่มชนเผ่าของหมู่เกาะชานแปซิฟิกนั้น ทำนองเหยียดขาทอดยาวไปข้างหน้าจะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะผู้หญิง ดังนั้น ผู้คนในกลุ่มนี้จึงกำหนดให้ผู้หญิงเท่านั้นมีหน้าที่ตีระนาด (ผู้ชายไม่มีสิทธิ์ตีระนาด) ส่วนประเพณีของกลุ่มหมู่เกาะมาดากัสการ์จะกำหนดให้ผู้หญิง 2 คนตีกระบอกระนาดชุดเดียวกัน

วิธีบรรเลงระนาดลักษณะดังกล่าว จะคล้ายกับภาพจำหลักหินที่ศาสนสถานปะนะตะรัน (Panataran) ในอินโดนีเซียที่แสดงการตีระนาดด้วยคน 2 คน ในมือถือไม้ตีข้างละ 2 อันให้ถ่างออกจากกัน คนหนึ่งจะต้องถือไม้ตีระนาด รวม 4 อัน ทั้งสองคนจึงรวม 8 อัน (A.M. Jones, *AFRICA AND INDONESIA : The Evidence of the Xylophone and Other Musical and Cultural Factors*, Netherlands, 1964.)

ต่อมากกระบอกไม้ไผ่ที่เป็นลูกระนาดจะถูกยกขึ้นวางอยู่บนขาห้อยไม้ และท้ายที่สุดแล้วก็ผ่ากระบอกไม้ไผ่เป็นซีกแบนๆ เหมือนกรับวางลงบนมัดฟากแขนงไผ่ หรือวางขวางหลุมดินที่ขุดไว้ ซึ่งมักจะปรากฏอยู่ทั่วไปในกลุ่มชนท้องถิ่นต่างๆ (ประเด็นนี้ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงพระนิพนธ์ไว้ใน “ตำนานมโหรีปาทย์” ตอนหนึ่งว่า ระนาดน่าจะแปลงมาจากกรับ)

ด้วยเหตุที่มีร่องรอยประเพณีของระนาดแต่ครั้งดึกดำบรรพ์ดังกล่าวนั้น จึงเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าเครื่องมือนี้นี้ ควรมีถิ่นกำเนิดอยู่ในภูมิภาคเอเชีย

ตะวันออกเฉียงใต้ ต่อมาจึงแพร่หลายเข้าไปแถบตะวันออกของทวีปแอฟริกา เมื่อราวปลายยุคหิน หรือในช่วงเวลาต้นๆ ของยุคโลหะ (Curt Sachs, 1940., A.M. Jones, 1964., Paul Collaer & Albert Vander Linden, 1968.)

ที่ยอมรับกันว่าระนาดควรมีถิ่นกำเนิดอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นี้ได้หมายถึงที่แห่งหนึ่งแห่งใด เพราะพิสูจน์ไม่ได้ แต่หมายรวมหมดทั้งบริเวณที่เป็นผืนแผ่นดินใหญ่และหมู่เกาะทางตอนใต้ ภายหลังจากจึงมีพัฒนาการแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมมีผลให้รูปร่างของระนาดทุกวันนี้แตกต่างกันและแนวทางการบรรเลงไม่เหมือนกัน ดั้งกรณีกลุ่มระนาดของไทยกับชวา เป็นต้น

มีเครื่องมือหินชุดหนึ่งพบที่ภาคใต้ของประเทศไทย เรียกกันทั่วไปว่า “ชวานหินยาว” เพราะมีความยาวมากกว่าเครื่องมือหินที่พบทั่วไป (อมรา ชันติสิทธิ์ ศรีสุชาติ, “ชวานหินยาว”, ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้*, สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2529.) และมักเชื่อกันว่าเป็น “ระนาดหิน” มีอายุไม่น้อยกว่า 3,000 ปีมาแล้ว แต่เมื่อถึงขณะนี้ยังไม่มียุคมูลประเพณี และยังไม่มียุคผลแวดล้อมมาประกอบพอที่จะชวนให้เชื่อถือได้ว่าชวานหินยาวเหล่านั้นเป็นเครื่องมือตีเคาะอย่างระนาด

เมื่อพิจารณาสภาพแวดล้อมที่มีร่องรอยเหลืออยู่ในแหล่งที่พบชวานหินยาวแล้ว น่าเชื่อว่าเป็นเครื่องมือที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากินมากกว่าจะเป็นเครื่องดนตรี

ระนาดจึงมิได้มีพัฒนาการมาจากเครื่องมือหิน แต่มีต้นกระแสมาจากกระบอกไม้ไผ่

จากกระบอกไม้ไผ่ใช้ตีเคาะและกระทบกระทบเข้าด้วยกัน สืบมาตั้งแต่ยุคหินดึกดำบรรพ์มนุษย์ก็ค่อยๆ ตัดแปลงและปรับปรุงเครื่องมือกระบอกไม้ไผ่เหล่านั้นจนกลายเป็นกระบอกเรียงกันหลายๆ ใบแล้วใช้ไม้ตีเคาะเป็นเสียงเรียงลำดับสูงต่ำลดหลั่นกันไปตามต้องการ

ในที่สุดมนุษย์ก็ผ่ากระบอกออกเป็นซีกตามขนาดที่ปรารถนา แล้วใช้มือถือไม้ตีไล่เสียงเรียงเป็นลำดับได้เสียงซับซ้อนเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม อันเป็นต้นกระแสมพัฒนาการของเครื่องมือที่เรียกกันภายหลังว่า “ระนาด”

ระนาด ยังเกี่ยวข้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับเครื่องมือโลหะชนิดที่เรียกกันภายหลังว่า “ฆ้องวง” อีกด้วย

ทั้งระนาดและฆ้องวงจะมีบทบาทสำคัญมากในวงดนตรีของบ้านเมือง และแว่นแคว้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งไทยเรียกชื่อว่า “พิณพาทย์” หรือ “ปี่พาทย์” มาจนถึงทุกวันนี้

กลอง

นอกจากกระบอกไม้ไผ่จะเป็นต้นตระกูลเครื่องมือประเภท “เกาะ-โกร้ง-กรับ” แล้วกระบอกไม้ไผ่ยังเป็นต้นเค้าให้มี “กลอง” และ “ฆ้อง” ด้วย เครื่องมือในตระกูล “เกาะ-โกร้ง-กรับ” ใช้ตีบอกสัญญาณ และใช้ตีในพิธีกรรมของชุมชนหมู่บ้านยุคเริ่มแรกๆ ต่อจากนั้นก็จะมีพัฒนาการทำด้วยไม้แก่นเลียนแบบกระบอกไม้ไผ่ ดังสังเกตได้จากเครื่องตีที่เรียกว่า “โปง” ประจำวัดในท้องถิ่นอีสาน (โปงเหล่านี้ทำหน้าที่คล้ายระฆังหรือกลองประจำวัด) ใช้ไม้แก่นตากทะเลวงให้กลวงเป็นโพรงใหญ่ มีรูปร่างสูงทรงกระบอกมีหลายขนาด ทั้งขนาดเล็ก และขนาดใหญ่ โปงขนาดใหญ่ๆ ต้องทำค้างห้อยร้านแขวนไว้ให้แข็งแรง

แต่ชาวจ้วงในกวางสีมีการเล่นใช้สากตีครกตาข้าวที่เรียกว่า “ลาง”

ส่วนท้องถิ่นอีสานมีเครื่องมือเรียก “โปงลาง” (คล้ายกระดิ่ง) คล้ายคลึงกับ “ผางลาง” หรือ “ผางฮาง” ของท้องถิ่นล้านนา มักใช้แขวนไปกับกองเกวียนหรือบนหลังช้าง

กลุ่มชนดั้งเดิมจะใช้กระบอกไม้ไผ่ประเภทเกราะผูกห้อยไว้กับห้างหรือเถียงไร่เถียงนาหรือต้นไม้สำหรับตีป้องกันปรางและไล่สัตว์ที่จะเข้าไปเหยียบย่ำหรือฉกกินพืชไร่นา ต่อมาใช้ไม้แก่นเป็นท่อนแล้วภายหลังเอาไม้ท่อนเจาะให้เป็นโพรงใช้ตีเหมือนกลอง

ชนชาติหวะหรือว่า (ชาวหะหรือชาว่า) ในยูนนานยกย่องกลองไม้ว่าศักดิ์สิทธิ์ ทุกหมู่บ้านมีทอกลองตั้งอยู่ต่างหากเพื่อเก็บรักษากลองไม้ 2 ใบคือกลองใหญ่เรียกกลองตัวเมีย กับกลองใบที่เล็กกว่าเรียกกลองตัวผู้

ชนชาติม้งก็ใช้กลองไม้ซึ่งเชื่อว่าเป็นเครื่องมือสื่อสารถึงเทพเจ้า จึงจะใช้ตีจำเพาะพิธีกรรมบวงสรวงบรรพบุรุษ แต่ยามปกติจะเก็บกลองเอาไว้ซ่อนในที่ลับๆ และเชื่อว่าถ้าตีกลองและเดินพ้อนในพิธี จะช่วยให้การทำมาหากินอุดมสมบูรณ์

ต่อมาเมื่อมนุษย์มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี จนสามารถควบคุมการถลุงและหล่อโลหะได้แล้ว จึงสร้างสรรค์เครื่องมืออย่างที่เรียกกันว่า โปง หรือ โปงลาง หรือผางลาง ด้วยโลหะสัมฤทธิ์ ดังขุดพบที่บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี (พิสิฐ เจริญวงศ์, ภาพ 4 สี ประกอบเรื่อง “ชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์”, ใน *ลักษณะไทย*, ไทยวัฒนาพานิช จัดพิมพ์, 2525.)

แต่จะพบเครื่องมือชนิดนี้มีรูปแบบหลากหลายมากที่สุดอยู่ในวัฒนธรรมดองซอนจากภาคเหนือของเวียดนาม กล่าวคือมีทั้งแบบกระดิ่ง หรือระฆัง แบบโปงประจำวัด และแบบโปงลางหรือผางฮางประจำหลังช้างและเกวียน

และในระยษะนี้เองจะเกิดเครื่องมือในตระกูลฆ้องทำด้วยโลหะมากมาย โดย

เฉพาะอย่างยิ่งฆ้องกบหรือกลองมโหระทึก

สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่สมบัติของผู้คนทั่วไป แต่เป็นเครื่องมือสัญลักษณ์ทางพิธีกรรมของกลุ่มชนชั้นสูงระดับหัวหน้าเผ่าพันธุ์เมื่อไม่นานกว่า 3,000 ปีมาแล้ว

ฆ้อง-กลองมโหระทึก

เครื่องตีที่ภายหลังเรียกว่ามโหระทึกนี้จัดอยู่ทั้งประเภท “ฆ้อง” และ “กลอง” บางเผ่าพันธุ์เรียก “กลองกบ” หรือ “กลองเขียด” แต่อีกชนเผ่าหนึ่งจะเรียก “ฆ้องกบ” หรือ “ฆ้องเขียด” เพราะมักจะมียูบกบหรือเขียดอันเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ประดับอยู่หน้ากลอง เป็นเหตุให้ทางตะวันตกเรียก *Durm Gongs*

ไม่ว่าจะเรียกกลองหรือฆ้อง ก็เป็นที่รับรู้ตรงกันว่าเป็นเครื่องมือทำด้วยโลหะผสมระหว่างทองแดงกับโลหะชนิดอื่นๆ เช่น ดีบุก แล้วเรียกกันว่า “สัมฤทธิ์” หรือ **Bronze** มีรูปร่างทรงกระบอกที่คอดตรงกลาง ด้านบนเป็นแผ่นเรียบผายออกถือเป็นด้านหน้า ส่วนด้านล่างเป็นฐานตั้งผายออกเป็นรูปกรวย ข้างในกลวง มีหูหิ้ว มีลวดลายประดับประดามากมาย และเป็นรูปสัญลักษณ์ต่างๆ กัน บางทีมีประติมากรรมลอยตัวประดับอยู่หน้ากลองด้วย

รูปร่างของมโหระทึกเกี่ยวข้องกับครกตำข้าวที่ชาวจ้วงในกวางสีเรียกกลางและครกตำข้าวที่มาจากกระบอกไม้ไผ่นั้นเอง

มีผู้เชี่ยวชาญเสนอความเห็นว่ารูปร่างของมโหระทึก น่าจะเลียนแบบกลองที่ทำด้วยไม้มาก่อน และกลองที่ทำด้วยไม้ก็นั้นเลียนแบบมาจากน้ำเต้าอีกทอดหนึ่ง เพราะลูกน้ำเต้าเกี่ยวข้องกับระบบความเชื่อเรื่องน้ำท่วมโลก ที่ชอบเล่ากันอยู่ทางภาคใต้ของจีนบริเวณพรมแดนต่อเนื่องจีน เวียดนาม และลาว (พรพรรณ เลหาศิริณาด แปลและเรียบเรียงจากต้นฉบับภาษาจีนที่เขียนโดยบาทหลวงปรีนสตัน เอส. ซู (สวีสงซี), “กลองมโหระทึกในประเทศจีนภาคใต้”, ใน *ศิลปการ*, ปีที่ 25 เล่มที่ 5 พฤศจิกายน 2524.)

แต่มโหระทึกไม่ใช่วัฒนธรรมจีน เพราะแหล่งที่พบประเพณีทำมโหระทึกอยู่ทางภาคใต้ซึ่งในสมัยโบราณไม่มีร่องรอยของจีน

แหล่งที่พบมโหระทึกจะเป็นบริเวณกว้างขวางอยู่ทางภาคใต้ของมณฑลยูนนาน กวางสี กวางตุ้งในจีน แล้วต่อเนื่องลงมาถึงเวียดนาม กัมพูชา ลาว พม่า มาเลเซีย อินโดนีเซีย และประเทศไทย เป็นเหตุให้เชื่อกันว่ามโหระทึกเป็นวัฒนธรรมสัมฤทธิ์ของมนุษย์ที่เป็นบรรพบุรุษของประชาชนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีอายุอยู่ประมาณ 3,000 ปีมาแล้ว โดยมีแหล่งผลิตอยู่บนผืนแผ่นดินใหญ่

จำเพาะในดินแดนประเทศไทยนั้น พบมโหระทึกจำนวนไม่น้อย เช่น พบ

ที่จังหวัดอุดรดิษฐ์ 4 ใบ จังหวัดอุบลราชธานี 1 ใบ จังหวัดกาฬสินธุ์ 1 ใบ จังหวัดกาญจนบุรี 2 ใบ จังหวัดชุมพร 3 ใบ จังหวัดสุราษฎร์ธานี 5 ใบ จังหวัดนครศรีธรรมราช 3 ใบ จังหวัดสงขลา 1 ใบ

ล่าสุดพบมโหระทึกขนาดใหญ่ที่สุดที่ตอนตล จังหวัดมุกดาหาร 1 ใบ มีอายุอยู่เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 7-8 (เมืองโบราณ, ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม 2531.) ซึ่งอยู่บนเส้นทางคมนาคมติดต่อกับเวียดนาม

มีร่องรอยเก่าแก่อยู่ในเอกสารโบราณเรียกชื่อว่า “มโหระทึก” (ไตรภูมิ) และ “หริทัก” (กฎมณเฑียรบาล) จัดเป็นเครื่องมือสำหรับตี ดึงระบุไว้ในกฎมณเฑียรบาลว่า “ตีหริทัก” และระบุไว้ในไตรภูมิว่ามีเสียงดังกึกก้องมาก ดังข้อความว่า “มโหระทึกกึกก้อง”

ร่องรอยดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นว่าในราชสำนักสยามนั้น ใช้มโหระทึกเป็นเครื่องประโคมตีในพระราชพิธีที่เกี่ยวกับพระเจ้าแผ่นดิน และที่เกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ของพระราชอาณาจักรโดยใช้สืบเนื่องมาถึงสมัยกรุงเพทฯ ดังเคยมีประเพณีประโคมมโหระทึกขณะพระภิกษุสงฆ์ประชุมทำวัตรสวดมนต์ใน 3 วัด คือ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดบวรนิเวศฯ และวัดเบญจมบพิตรฯ ทั้งนี้โดยให้เลกวัดทำหน้าที่ประโคมตีพร้อมๆ กับเป่าเรไร (ธนิต อยู่อุทิต, 2500.)

ทุกวันนี้ก็ยังมีประเพณีถวายกลองมโหระทึกเพื่อบูชาพระธาตุในท้องถิ่นล้านนา เช่น ที่วัดพระบรมธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน และที่อื่นๆ

ส่วนชนเผ่าต่างๆ บนที่สูง ยังใช้กลองมโหระทึกสำหรับประโคมตีในพิธีกรรมสำคัญๆ ประจำเผ่าพันธุ์และในพิธีศพ (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2506.) โดยเฉพาะอย่างยิ่งใช้ประโคมตีเพื่อขอฝนให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ดังมีประติมากรรมรูปกบหรือเขียดประดับอยู่บนหน้ากลอง เพราะเชื่อว่ากบหรือเขียดเป็นสัญลักษณ์ของฝน

ทุกวันนี้ชาวจ้วง (ตระกูลไทย-ลาว-จ้วง) ในมณฑลกว๋างสีของจีน ยังมีประเพณีการละเล่นประโคมตีกลองมโหระทึก

ส่วนชาวม้งในกุ่มไซ จะแขวนกลองมโหระทึก แล้วใช้มือหนึ่งถือไม้ตีด้านข้างที่เป็นส่วนเอวกลอง อีกมือหนึ่งตีที่หน้ากลอง เช่นเดียวกันกับชาวมูโนยูนนาน ซึ่งนอกจากจะแขวนกลองมโหระทึกไว้ตีแล้ว ยังตีฆ้องและฉาบประโคมพร้อมๆ กันด้วย

นอกจากจะใช้เป็นเครื่องมือประโคมตีในพิธีกรรมสำคัญๆ แล้ว กลองมโหระทึกยังเป็นสัญลักษณ์ของหัวหน้าเผ่าพันธุ์ที่แสดงถึงความมั่งคั่งอีกด้วยและเคยขุดพบที่ทรัพย์สินมัตต่างๆ บรรจุอยู่ในกลองมโหระทึกในท้องถิ่นภาคใต้ของประเทศไทย

ด้วยแบบแผนของกลองมโหระทึกสัมฤทธิ์นี้เอง เชื่อกันว่ามีส่วนทำให้

เกิดเครื่องมือตีที่เรียกว่า “ฆ้อง” โดยพิจารณาจากลักษณะหน้ากลองที่มีลาย
 ดุนนูนขึ้นมาเป็นรูปดาว หรือพระจันทร์ หรือพระอาทิตย์ มีรัศมีเป็นแฉกๆ อยู่
 กึ่งกลาง

“กลอง” กับ “ฆ้อง” เป็นเครื่องตีเคาะที่มีความใกล้ชิดกันมาก ดังมี
 ประเพณีว่า

มีฆ้องย่อม มีกลอง

มีจวงวอง กับแสง

(ท้าวสุ่งหรือเจียง)

ในหนังสือเรื่องท้าวสุ่งฯ ยังมักจะระบุฆ้องกับกลองควบคู่กันไปเสมอ เช่น
 “กลองแข่งฆ้อง เสียงท้าว ล่วงลม”/“เมื่อนั้น นางกษาปณ์พาดฆ้องกลองใหญ่
 สะบัดไชย”/“เสียงกลองฆ้องสวนไล ชับขลุ่ย”/“เสียงกลองตบแม่โพน แกม
 ฆ้อง”/“ควนควนเสียงเสพกลองเกาฆ้อง” ฯลฯ

และในหนังสือไตรภูมิก็จะระบุฆ้องกับกลองอยู่ใกล้เคียงเรียงกันไปเช่น
 “พื้นฆ้องกลองแตรสังข์...”/“เสียงพาทย์แลพิณ ฆ้องกลองแตรสังข์...”
 เป็นต้น

(ในหนังสือไตรภูมิมีข้อความตอนหนึ่งว่า “นางคนตีกลองตีพาทย์ฆ้อง”
 และหนังสือท้าวสุ่งฯ บอกว่า “ค้อนโคตได้เสียงพาทย์ เกร” ส่วนอีกตอนหนึ่ง
 บอกว่า “ค้อนปิ่นฆ้องฮาใหญ่ ประดับเสียง” เอกสารของสาธุแบร์สมัยสมเด็จพระ
 พระนารายณ์ฯ ระบุไว้ชัดเจนว่า “พาทย์ฆ้อง” หมายถึง “ฆ้องวง” ตรงกับท้อง
 ดินล้านนาทุกวันนี้เรียก “ฆ้องวง” ว่า “พาทย์ฆ้อง” ดังนั้นคำว่า “พาทย์” จึงควร
 จะมีความหมายเกี่ยวกับเครื่องตีตระกูลฆ้อง เช่น ฆ้องราง หรือฆ้องวง และ
 ตระกูลกลอง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมของสังคมกลุ่มนั้นๆ ว่ามีเครื่องมือ
 ชนิดไหน แต่ไม่มีความหมายถึง “ระนาด”)

เครื่องมือตีเคาะในตระกูลฆ้อง ทำด้วยโลหะนั้น นอกจากจะมีฆ้อง
 ประเภทต่างๆ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับ “ฆ้องวง” ต่อไปแล้ว ยังมีฉาบและเครื่องมือ
 อย่างหนึ่งในท้องถิ่นอีสานและผู้ไทในเวียดนามเรียก “ผางฮาด” (หรือ “พั้งฮาด”
 หรือ “ปางฮาด”) ซึ่งนับเป็นตระกูลฆ้องรุ่นแรกๆ ที่เดียว

กลุ่มชนตระกูลไทย-ลาวในยุคนาน เรียกฆ้องที่มีปุมตรงกลางว่า “หม่าง”
 มีทั้งแบบเดี่ยวและแบบกลุ่ม เช่น กลุ่มฆ้อง 6 ใบ เรียกว่า “หม่างซ่อง” ตี
 ประโคมร่วมกับฉาบ และกลองยาวชนิดหนึ่งเรียกกลองตี้นช้าง

แต่ในหนังสือเรื่องท้าวสุ่งฯ เรียกกลุ่มฆ้องหลายใบที่ร้อยเรียงเคียงกันว่า
 “ฆ้องราง” (หรือฆ้องฮา) ดังมีโคลงบาทหนึ่งว่า “ค้อนปิ่นฆ้องฮาใหญ่
 ประดับเสียง”

ส่วนในพงศาวดารล้านช้างยกของฆ้องรางให้เป็นเครื่องมือสัญลักษณ์ของ

“ขุน” ที่แสดงความเป็นใหญ่

เครื่องเป่า ตระกูปี่-ขลุ่ย-แคน

เครื่องเป่ายุคแรกๆ มีเสียงเดียว จึงไม่มีลิ้นและไม่มีรูนิ้วเพื่อปรับเปลี่ยนเสียง มีร่องรอยเครื่องเป่าเสียงเดียวไม่มีลิ้นและไม่มีรูนิ้วเหลืออยู่ในตระกูปี่ไทย-ลาว ที่สิบสองพันนาและต่องของจีน เรียกเครื่องเป่าที่ทำจากกอกข้าวว่าปี่ฟาง แต่ชาวจ้วงเรียกเป่ากอกข้าว (?) ในท้องถิ่นเมืองไทยทั่วไปก็นิยมเล่นเป่าปี่กอกข้าว หรือซังข้าวและเป่าใบไม้ (ในมโหรีปี่พาทย์มีชื่อเพลงหนึ่งว่า “เขมรเป่าใบไม้”)

นอกจากนั้น จากหลักฐานทางโบราณคดีในประเทศไทยยังพบว่ามนุษย์ยุคแรกๆ นิยมกินหอย มีทั้งหอยน้ำจืดและหอยทะเล บางแห่งพบซากเปลือกหอยจำนวนมากๆ เช่น ที่บ้านโคกพนมดี อำเภอพนมสนธิคม จังหวัดชลบุรี โดยที่ยังไม่อาจพิสูจน์ได้ว่านอกจากกินเนื้อหอยเป็นอาหารแล้ว มนุษย์ใช้เปลือกหอยทำอะไรได้อีก? แต่ชาวจ้วงในกวางสีของจีนมีการเป่าหอยเรียกปี่/ขลุ่ยหอยหนา

หลักฐานทางโบราณคดีระบุว่ามนุษย์ยุคแรกๆ ล่าควาย วัวแดง กระทั่งมากินเป็นอาหารแต่ยังไม่พบหลักฐานว่ามนุษย์เอาเขาควายเขาวัวไปทำอะไร? แต่มีประเพณีของชนเผ่าลัวะเอาเขาวัวเขาควายไปเซ่นไหว้ผี ปัจจุบันเอาไปถวายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในวัดในท้องถิ่นล้านนา และในท้องถิ่นอีสานใต้บางแห่งยังใช้เขาควายเรียกว่า “เสนง” เป่าบอกสัญญาณคล้องช้างและ/หรือล่าสัตว์

ทุกวันนี้ตระกูปี่ไทย-ลาวและตระกูปี่อื่นๆ ในสิบสองพันนา ใช้เขาควายเป่าบอกสัญญาณเมื่อเข้าป่าล่าสัตว์

ในจารึกสมัยสุโขทัยระบุว่ามีการถวายเครื่องดนตรีทำด้วย “เขาควาย” แก่ “พระเจ้า” ซึ่งหมายถึงพระพุทธเจ้า (*ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 4*) นอกจากนี้ยังขุดพบเขาควายบริเวณหน้าวัดมหาธาตุในเมืองเก่าสุโขทัย

ส่วนตำนาน “ตรงอน” ที่ใช้เป่าบอกสัญญาณในกระบวนแห่พระราชาราชและในพระราชพิธีของอินเดียใต้เรียกว่า “กัมพู” แปลว่า “เขาสัตว์” เพราะแต่ดั้งเดิมมาทำด้วยเขาสัตว์ ภายหลังเมื่อใช้โลหะทำเครื่องเป่าชนิดนี้แล้ว ก็ยังเลียนแบบเขาสัตว์ คือ ลำตรงโค้งงอนแล้วบานปลายจึงเรียกว่า “ตรงอน” ในวรรณคดีโบราณของไทยเรียกเครื่องมือชนิดนี้ว่า “กาหล” เช่น สมุทโฆษบอก ว่า “กีกก้องด้วยกาหลและสัง-ขประนังทั้งเกริ” ส่วน *ปญโฆวาท* บอกว่า “เสด็จลลจนวนพระอรณพขนานนำวาสุกรี แตรสังข์ประโคมดุริยดนตรีมหรอีกและกาหล” เพื่อใช้ประโคมร่วมกับเครื่องมืออื่นๆ ในขบวนเสด็จพระราชดำเนิน เช่น พยุหยาตราขลมารคและสถลมารค และในกระบวนพระ

ราชอิสริยยศต่างๆ (ธนิต อยู่โพธิ์, 2500.)

เกี่ยวกับเครื่องเป่าทำจากเขาควายนั้น “เจ๊กชายหมู” ทุกวันนี้ยังคงใช้เขาควายเป็นบอกสัญญาณชายหมูในท้องถิ่นบางแห่ง

กลุ่มชนตระกูลไทย-ลาวทางตอนใต้ของจีนทุกวันนี้ มีเครื่องเป่าชนิดหนึ่งทำจากไม้ไผ่ 2 ปล้องตัดให้ข้ออยู่ตรงกลางพอดี แล้วเจาะรูตรงข้อต่ออันนั้น นิยมเป่าในช่วงที่พระภิกษุหยุดพักระหว่างสวดมนต์ในพิธีกรรมต่างๆ

ปี-ขลุ่ย

ร่องรอยดั้งเดิมของปีเริ่มจากไม้้อและ/หรือกอกข้าวที่ใช้เป่ากันมาแต่ยุคดึกดำบรรพ์

เครื่องเป่าที่ไทยเรียก “เรไร” ย่อมเป็นเค้ามูลยุคเริ่มแรกได้ดีที่สุดใน เพราะทำจากไม้ขางเสียบต่อเข้ากับเต้า (หมายถึงลูกน้ำเต้า) เป่าได้เสียงเดียวและอาจเป็นต้นกระแสนพัฒนาการของแคนอันเป็นเครื่องเป่าชนิดที่เรียกว่าปี่น้ำเต้าหรือเป่าน้ำเต้า ดังมีเอกสารจีนระบุว่า บ้านเมืองและแคว้นแคว้นบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและใกล้เคียงในสมัยนั้น (ตรงกับสมัยทวารวดี) มีการเป่าลูกน้ำเต้าและตีกลอง (เฉลิม ยงบุญเกิด, “อาณาจักรทวารวดีอีกครั้ง”, ใน *สามทวาร*, ปีที่ 3 เล่มที่ 6 พฤษภาคม 2507.)

เกี่ยวกับเครื่องเป่าประเภทนี้ สมเด็จพระยาตราชานุกาฬ มีพระนิพนธ์ว่า เคยใช้เรไรเป็นเครื่องประโคมเมื่อพระภิกษุสงฆ์ลงพระอุโบสถที่วัดบวรนิเวศ (*ตำนานเครื่องมโหรีปี่พาทย์*) และรัชกาลที่ 4 โปรดให้บันลือเรไรประโคมที่วัดราชประดิษฐ์ฯ (ธนิต อยู่โพธิ์, 2500.)

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์มีลายพระหัตถ์ (พ.ศ. 2480) เล่าว่า ทรงพบชาวสุรินทร์เล่นปี โดยตัวปีทำด้วยไม้แก่น แต่ลันปีทำจากไม้้อที่เสียบสวมเข้ากับตัวปีแล้วเป่าทางที่บับแบน (เป็นลักษณะเดียวกับลันปีในปัจจุบัน ปั่นอก ที่ทำลันด้วยใบลานตัดประกบกัน)

ปี้อในลันนานั้น แม้ตัวปีจะเปลี่ยนเป็นไม้ไผ่รวมแล้ว แต่ยังมีเค้าว่าเคยใช้ไม้้อเหลืออยู่ตรงลัน เพราะลันปี้อจะทำด้วยไม้้อลำเล็กๆ เหลลาให้บางปลายข้างหนึ่งกลมพันด้วยด้ายเพื่อเสียบเข้าไปในเลาปีแนบพอดี ส่วนปลายอีกข้างหนึ่งตัดบับให้แบนแนบประกบกันเพื่อเป่า (ธนิต อยู่โพธิ์, 2500.)

ตัวปีที่ทำจากไม้้อหรือกอกข้าวยังมีเค้ามูลอยู่ในชนเผ่าต่างๆ ทางตอนใต้ของจีนแถบยูนนานทุกวันนี้ เมื่อเกี่ยวข้าวเสร็จแล้วหนุ่มๆ สาวๆ ก็มักตัดกอกข้าวมาเป่าร้องรำทำเพลงทั่วไป เช่นเดียวกับตระกูลไทย-ลาวชาวสยามทุกหนทุกแห่งในสมัยก่อนๆ

ปียุคแรกเริ่มจึงทำจากไม้้อหรือกอกข้าวทั้งลำทั้งเลาหรือทั้งเล่ม หลัง

จากนั้นจึงมีพัฒนาการต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่น

แต่ไม้อ้อหรือกอกข้าวไม่คงทนถาวร จึงแก้ไขให้ตัวปีเป็นไม้ไผ่รวก แล้วยังคงใช้ไม้อ้อหรือกอกข้าวทำลั่น และนำเชือกถื่อว่าผลจากการเปลี่ยนเป็นไม้ไผ่รวกครั้งนี้ทำให้เกิด “ขลุ่ย” ที่ภายหลังเรียกชื่อขลุ่ยชนิดนี้ว่า “พงอ้อ” หรือ “เพียงอ้อ” ที่น่าจะมีส่วนฐานมาจากชื่อไม้อ้อนั่นเอง (ลายพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เมื่อ พ.ศ. 2480.)

มีร่องรอยความเปลี่ยนแปลงจากปี่อ้อเป็นขลุ่ยพงอ้อหรือเพียงอ้ออยู่บ้าง โดยถือกันว่า ปี่อ้อเป็นเครื่องเป่าอยู่ในวง “ดนตรี” (ประเภทเครื่องสาย) มาแต่ดั้งเดิม ดังเรื่อง*ทิววงศ์* ให้นางทิพมณฑาปลอมเป็นคนใบ้ชื่อจงควดีเป่าปี่อ้อจนขาดใจตาย เมื่อขลุ่ยเข้ามาแทนที่แล้วปี่อ้อก็หมดความสำคัญกระจัดหายไปจากวงเครื่องสาย (ธนิต อยู่โพธิ์, 2500.)

พัฒนาการของปี่อีกทางหนึ่งก็คือเอาไม้ซางเสียบเข้ากับลูกน้ำเต้าเป่าเป็นเสียงเตียว แล้วเรียกภายหลังว่าเรไรดังกล่าวนั้นแล้ว

ต่อมากลุ่มชนข้างล่างใกล้ทะเลที่มีความก้าวหน้าทางสังคมและวัฒนธรรมมากขึ้นได้ดัดแปลงแก้ไขตัวปีให้เป็นไม้แก่น เช่น ไม้ชิงชัน ไม้พะยุง ฯลฯ แล้วกลึงให้บานห้วยบานท้ายป่องตรงกลางเจาะภายในกลวงตลอดเลา แต่ยังคงเหลือร่อง รอยทำลั่นด้วยไม้อ้อหรือใบตาลสวมเข้าไป แล้วเจาะรูนิ้วเพื่อปรับเปลี่ยนเสียงตามประเพณีที่เคยมีมาแล้ว (จะสังเกตเห็นว่ารู้นิ้วปีไทยแตกต่างจากปีที่อื่นๆ เช่น ปีโฉนของอาหรับ-อินเดีย)

ที่ต้องกลึงตัวปีให้กลมแล้วป่องกลาง น่าจะมีเหตุมาจากระบบความเชื่อเพื่อรักษาแบบแผนประเพณีลักษณะรูปร่างของปียุคดั้งเดิมที่เกี่ยวข้อกับลักษณะของเรไรที่หุ้มไม้ซางด้วยลูกน้ำเต้านั่นเอง (ยังมีตัวอย่างการรักษารูปร่างลักษณะของลูกน้ำเต้าอีกในเรื่องแคน)

ปีชนิดนี้มีแบบเตียว แล้วใช้เป่าต้นนำเพลง (พร้อมเครื่องตีชนิดอื่นๆ) มาแต่ยุคแรกๆ จึงมีชื่อเรียกมาช้านานก่อนสมัยกรุงศรีอยุธยาว่า “ปีพาทย์”

ครั้งภายหลังต่อมาอีกนานได้ใช้ปีพาทย์ (ปีแบบเตียวเลาเตียวหรือเล่มเตียว) บรรเลงประกอบการละเล่นต่างๆ ในราชสำนัก เช่น หนังใหญ่ โขน-ละคร (เสภา) ฯลฯ ที่ต้องเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมและเสียงขับลำร้องของผู้หญิง-ผู้ชายซึ่งใช้ระดับเสียงต่างๆ กัน ทำให้ต้องดัดแก้ไขดัดแปลงปีเพิ่มเป็น 3 ขนาดเพื่อให้สอดคล้องและสะดวกเมื่อจะใช้บรรเลง คือ ปีนอก ปีกกลาง ปีใน สืบมาจนถึงทุกวันนี้

แคน

ความเจริญก้าวหน้าทางสังคมและเทคโนโลยีของมนุษย์นั้น อาจเห็นได้จากความรู้ในการผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ด้วยโลหะ ดังกรณีวัฒนธรรมสัมฤทธิ์ในภาคอีสาน เช่น ที่บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี และวัฒนธรรมสัมฤทธิ์ในเวียดนาม เช่น ที่ตองซอน (เมื่อประมาณ 2,500-4,000 ปีมาแล้ว)

นอกจากนั้นยังเห็นได้จากพัฒนาการของเครื่องเป่าอย่าง “แคน” เครื่องเป่ายุคดั้งเดิมเริ่มแรกตีกลองมาจากรำอ้อหรือกอข้าว รวมทั้งไม้ซางและไม้ไผ่ แล้วเรียกกันภายหลังว่าปีและขลุ่ย

ครั้งเอาไม้ซางอันเดียวเสียบเข้ากับผลน้ำเต้าแห้งแล้วเป่าได้เสียงเดียว จะเรียกกันทั่วไปว่าปีน้ำเต้าหรือเป่าน้ำเต้าหรืออาจเรียกกันภายหลังอีกว่าเรไร แต่เมื่อใช้ไม้ซาง หรือไม้้อ หรือไม้ประเภทเดียวกันหลายๆ อัน เสียบเข้ากับน้ำเต้า แล้วเป่าได้หลายเสียง หรืออย่างน้อยตั้งแต่ 2 เสียงขึ้นไปจะเรียกว่า “แคน”

ร่องรอยเก่าแก่ยังพอมิเหลืออยู่ในบางชนเผ่าทางตอนใต้ของจีน เช่น ชนเผ่าปู้ (ที่นักค้นคว้าเกี่ยวกับจีนหลายท่านเชื่อว่าเกี่ยวข้องกับตระกูลไทย-ลาว มาแต่ตีกลองตีปี่ แม้ชื่อชนเผ่าว่า “ปู้” ก็ควรจะตรงกับคำไทย-ลาวว่า “ผู้...” อะไรสักอีกคำหนึ่งที่ยังไม่รู้) อยู่ในกวางสีและก๊วยโจวยังมีประเพณีเป่าปี่คู่คือเป่าปี 2 เลาพร้อมกัน เลาหนึ่งมี 2 รู แต่อีกเลาหนึ่งมี 3 รู

ชาวม้งก็มีประเพณีเป่าปี่คู่อย่างนี้เหมือนกัน แต่จะต่างปีทั้งคู่ออกเป็น 2 ง่ามหรือรูปตัววี คือ V

ภายหลังจึงมีพัฒนาการเป็นปีหลายๆ เลาโดยรวบเอาด้านเป่าเข้าไปมัดรวมอยู่ที่กันลูกน้ำเต้าแล้วเป่าลมเข้าทางขั้วน้ำเต้า ตระกูลไทย-ลาวทางตอนใต้ของจีนเรียกเครื่องมือเป่าอย่างนี้ว่า “ปีเลาเต้า” หรือ “ปีลางเต้า” ซึ่งหมายถึงปีน้ำเต้านั่นเอง

ต่อจากนั้นก็ดัดแปลงให้ปีหรือหลอดหรือลำเสียงหลายๆ เลาเสียบรวมเข้าทางผิวลูกน้ำเต้าด้านข้าง (ไม่ใช่ด้านกันอย่างแต่ก่อน) จะเป็นข้างใดข้างหนึ่งก็ได้ เพราะลูกน้ำเต้ากลมอยู่แล้ว โดยเป่าผ่านขั้วน้ำเต้า แล้วเรียกเครื่องมือเป่าชนิดอย่างนี้ในชื่อต่างๆ กันไป แต่มักจัดอยู่ในตระกูล “แคน”

ส่วนประกอบที่สำคัญของแคนสมัยแรกๆ มี 2 ส่วน คือลูกน้ำเต้าและไม้กู่แคน

ลูกน้ำเต้า เป็นกระเปาะใช้เป่าลมเข้าไปเมื่อแรกก็เรียกลูกน้ำเต้า หรือน้ำเต้าแคน ภายหลังก็ดัดกร่อนลงเหลือเพียงเต้าแคนหรือเต้าเฉยๆ แม้เปลี่ยนจากลูกน้ำเต้าจริง เป็นไม้แก่นแล้วก็ยังคงรักษาชื่อเดิมเรียกว่าเต้าแคนถึงทุกวันนี้

ไม้กู่แคน สมัยแรกๆ อาจเป็นจำพวกไม้้อหรือไม้รวกหรือไม้เหี้ย ฯลฯ

อาจจำแนกรูปแบบของแคนได้อย่างน้อย 2 แบบ (กมล เกตุสิริ, *เสียงดนตรีในภาษาไทย*, จัดพิมพ์โดยคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, ไม่ระบุปีที่พิมพ์.) ดังต่อไปนี้

1. ปลายไม้ส่วนล่างสุดอยู่ในเปลือกแข็งของลูกน้ำเต้าแห้ง มีที่เป่ายื่นออกมาจากลูกน้ำเต้า เมื่อเป่าจะต้องเอาอุ้งมือทั้งสองอุ้มลูกน้ำเต้าแห้งไว้ แคนอย่างนี้จีนเรียก “เซ็ง” นานเจ้าเรียก “ผิวซั้ง” เกาหลีเรียก “เซง” ญี่ปุ่นเรียก “โซ” มูเซอร์เรียก “นอ” ส่วนแมวเรียก “เต็ง” (หรือแก้ง หรือแกง หรือ ฯลฯ) และมีกระจายทั่วไปถึงหมู่เกาะต่างๆ ด้วย

แคนรูปแบบแรกนี้มีการจัดกระจายใช้กันมากโดยเฉพาะกลุ่มชนเผ่าต่างๆ ทางภาคใต้ของจีนจะมีใช้เหมือนกันเกือบทั้งหมด

2. ปลายไม้ส่วนล่างสุดอยู่นอกเปลือกแข็งของลูกน้ำเต้า และโผล่ทะลุออกมาจากกระเปาะลม มักมีอยู่ในกลุ่มชนตระกูลไทย-ลาว ซึ่งเรียกว่า “แคน”

นอกจากนี้ยังมีใช้อยู่ในชนเผ่าปู่หล่าง และชะมุ (ข่าม) ด้วย

หลักฐานทางโบราณคดีเกี่ยวกับแคนที่เก่าแก่ที่สุดอยู่ในยุคโลหะ วัฒนธรรมดองซอน พบที่เมืองดองซอน ริมแม่น้ำโขงมา ในจังหวัดถันหัวของเวียดนาม มีอายุอยู่ประมาณ 3,000 ปีมาแล้ว และมีแคนทั้ง 2 รูปแบบ ซึ่งพบทั้งที่ทำด้วยสัมฤทธิ์ขนาดเล็ก และเป็นลวดลายรูปคนกำลังเป่าแคน (ชิน อยู่ดี, 2510. เกี่ยวกับหลักฐานเรื่องเครื่องดนตรียุคโลหะนี้ยังได้รับความกรุณาจาก อมรา ศรีสุชาติ นักวิชาการกองโบราณคดี กรมศิลปากรที่ช่วยตรวจสอบเอกสารภาษาฝรั่งเศสอีกจำนวนหนึ่ง เช่น Victor Goloubew, “L’ Age du Bronze au Tonkin et dans le Nord-Annam,” ใน *BEFEO*, Tom XXIX 1929, และ *Arts Asiatique Numero Special : Les Nouvelles Recherches Archeologiques au Vietnam par NGUYEN PHUC LONG*. ซึ่งแสดงภาพลายเส้นและภาพถ่ายเครื่องดนตรีชนิดต่างๆ ในวัฒนธรรมดองซอนมากมาย

ที่คุนหมิงในยูนนาน ยังพบน้ำเต้าสัมฤทธิ์ซึ่งเป็นเต้าแคนชนิด แคน 5 แคน 6 และแคน 7 มีอายุไม่น้อยกว่า 2,500 ปีมาแล้ว

เกี่ยวกับแคนในรูปแบบไทย-ลาวยุคโลหะนี้มีลวดลายอยู่บนกลองมโหระทึกใบหนึ่งจากดองซอน เป็นรูปคนกำลังเป่าแคน และมีข้างพ้องอย่างน้อย 2 คน กำลังทำมืออ่อนพ้องกางแขนครึ่งข้อทั้งสองข้าง ทำทางนั้นคล้ายกับพ้องแคน โดยที่หมอแคนและข้างพ้องแต่งกายเหมือนๆ กันคล้ายกับนุ่งผ้าหรือเปลือกไม้ยาวกรอมเกือบจรดพื้น มีเทริดชนกสวมหัวแลดูสูง

นอกจากนี้แล้วยังมีประติมากรรมสัมฤทธิ์เป็นรูปหมอแคนอยู่อีก เช่น ชาย 2 คนซื่อคอกันแล้วเป่าแคน เป็นต้น

รับการยกย่องและอยู่ในสถานะสูงเท่าๆ กับเครื่องมืออื่นๆ ในราชสำนักที่รับแบบแผนมาจากต่างประเทศ เช่น ปี่ไฉน (สรโน) ลั้งซัง ตะโพน ฯลฯ

ด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจการเมืองในสมัยหลังๆ ทำให้แคนมีฐานะตกต่ำลง แล้วถูกเหยียดให้กลายเป็นสัญลักษณ์ของผู้คนชั้นต่ำที่อยู่ในประเพณีลาวเท่านั้น (สุจิตต์ วงษ์เทศ, *เจ๊กปนลาว, ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ* 2530.) ดังมีเนื้อร้องเพลงลาวแพนที่แต่งขึ้นใหม่สมัยกรุงเทพฯ ตอนหนึ่งว่า

ผ้าทอก็บมีนุ่ง
ผ้าถุงก็บมีห่ม
คาดแต่เดี่ยวเกลียวกลม
หนาวลมนี้เหลือแสน
ระเหินระหัดกยาก
ต้องเป็นคนกากคนแกน
มีแต่แคนคันเดียว
ก็พอได้เที่ยวขอทานเขากิน

เครื่องติดและสี ตระกุกมีเส้นสาย

เครื่องมือมีสายซึ่งสำหรับติดและสี มีพัฒนาการมาจากเครื่องทำมาหากินหรืออาวุธประเภทเบ็ด หน้าไม้หรือธนูหรือคันศร

เครื่องมือมีสายติดและสีมีหลายรูปแบบ และพบตลอดภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ดังมีตัวอย่างเครื่องเล่นง่ายๆ ในท้องถิ่นอีสานที่เรียกกันว่า “ชะนู” (ซึ่งแผลงเพี้ยนจากธนู) ที่คันธนูทำด้วยไม้ไผ่ ส่วนใบทำจากใบตาล เมื่อกวัดแกว่งรอบตัวให้ปะทะข้อมเกิดเสียง หรือติดหัววาวขึ้นไปติดลมบนก็เกิดเสียงครวญครางได้ โดยยังไม่มียะโหลกหรือกลองเสียง

ต่อมามนุษย์จึงใช้ผืนน้ำเต้าแห้งหรือกะลามะพร้าวทำกะโหลกหรือกลองเสียง แต่ยังคงมีสายเส้นเดียว ภายหลังเมื่อรับแบบแผนจากอินเดียแล้วจึงยืมคำว่า “พิณ” มาเรียกเครื่องมือชนิดนี้ เช่น พิณน้ำเต้า พิณเพ็ชระ (หรือเพ็ลลีย) ฯลฯ ทั้งนี้ก็เพื่อเพิ่มความขลังและศักดิ์สิทธิ์ให้กับเครื่องมือด้วยการเรียกชื่อให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับประเพณีอินเดีย ทั้งๆ ที่เป็นเครื่องมือมีมาแต่ยุคแรกๆ ก่อนการติดต่อกับอินเดีย (*Historical Atlas of Music*. 1968., *Africa and Indonesia*, 1964.)

นอกจากนั้นกลุ่มผู้ไท (ในเวียดนามภาคเหนือ) มีเครื่องสีชนิดหนึ่งเรียกว่า “ซอบัง” ทำจากกระบอกไม้ไผ่ ในท้องถิ่นอีสานเรียก “ซอกระบอก” มีคันชัก

เหมือนชอทั่วไปทุกวันนี้ ส่วนในท้องถิ่นล้านนามีเครื่องมือทำจากกระบอกไม้ไผ่คล้ายคลึงกันนี้ แต่ใช้ตีต โดยมีส่วนทำด้วยเส้นตอกที่เขาะออกมาจากผิวกระบอกไม้ไผ่ด้านนอก ซึ่งจะมีรูปแบบเดียวกันกับเครื่องมือของกลุ่มชนเผ่าอื่นๆ ในหลายภูมิภาค (Curt Sachs, 1940.) โดยที่แต่ละภูมิภาคยังไม่มีการติดต่อกันได้ เพราะต่างฝ่ายต่างก็ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาเป็นส่วนคล้ายคลึงกัน เพราะอยู่ในสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ใกล้เคียงกัน

เกี่ยวกับเรื่องนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชวินิจฉัยอธิบายเรื่อง “เงาะป่า” ไว้ตอนหนึ่งว่า เขียมังและซาโกในท้องถิ่นภาคใต้มีเครื่องตีต 2 สายทำด้วยไม้ไผ่ผ่าซีก มีเครื่องเล่นทำด้วยกะลามะพร้าว และมีคันชักด้วยเชือกเรียก “บองบง”

ชนชาติในตระกูลไทย-ลาวที่สืบสองพันนามีเครื่องมือนี้อยู่ที่เรียกชื่อว่า “ติงตัง” หรือ “ติงไม้บोक” ทำจากกระบอกไม้ไผ่ขนาด 2-3 ปล้อง ซึ่งสาย 2 เส้น สายติงก็ทำจากตอกไม้ไผ่แน่นอน แล้วบรรเลงโดยใช้ตีเส้นหรือตีสาย ถ้าติงสั้นก็ตีตตามสบาย แต่ถ้าติงยาวมักพาดตักหรือตั้งเอียงๆ แล้วจึงตี กล่าวกันสืบมาถึงบัดนี้ว่าผู้บ่าวและผู้สาวในตระกูลไทย-ลาวแต่ก่อนๆ ชอบเคาะเล่นยามค่ำคืน

แบบแผนของติงดังกล่าวยังมีประเพณีอยู่ในชนเผ่าเข้า ชาวแควและ (ไต) เตอหง ซึ่งล้วนอาศัยอยู่ทางตอนใต้ของจีนด้วย

ชาวจ้วงในกวางสีมีเครื่องตีต 2 สาย เรียก “ติงติง” (ในภาษาจีนเรียก “เทียนฉิน” ที่อาจมีความหมายว่า “พิณแกน”) ทำกะโหลกจากลูกน้ำเต้าหรือมีฉะนั้นก็ทำจากกระบอกไม้ไผ่ แล้วปิดฝาด้วยเปลือกน้ำเต้า มักใช้ในพิธีกรรมเต้นเทียน (ฉาน?) ที่ชาวจ้วงซึ่งอาศัยอยู่บริเวณพรมแดนจีน-เวียตนามแถบกวางสี ให้ผู้ขับพ้อนที่เป็นผู้หญิงสูงอายุขึ้นเรียงเป็นวงกลมแล้วถือติงติงเดินไปรอบๆ วง

นอกจากนั้นยังใช้ติงติงในพิธีกรรมเพื่อรักษาโรค โดยแม่หมอจะตีติงติงแล้วขับพ้อนเพื่อไล่ผี

ตระกูลไทย-ลาวแถบเตอหงและหลินซังทางตอนใต้ของจีน ยังมี “ติงสามสาย” หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ติงขวาง” แต่ทางเมืองแลมมี “ติงเสี่ย” (ที่ควรจะเป็นติงตีต) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ติงเชิน” (หรือซิง) ถือเป็นเครื่องมือหลักในการ “ชอ” คือขับลำเล้าเรื่องคลอเคล้าด้วยเครื่องมือเบาๆ กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น สะล้อ (ภาคกลางเรียก “ชอ” หนังสือวรรณคดีโบราณเรียก “ทรอ” เอกสารล้านนาโบราณเรียก “ทรอ” แล้วกลายเป็นสะล้อ) ซึ่ง (ติง/พิณ) และ ปี่ก้อย เป็นต้น ตังมีประเพณีสืบเนื่องอยู่ในล้านนาทุกวันนี้ว่า “ขับชอ” และในหนังสือพระลอเรียก “ขับชอชอยศ” ซึ่งควรจะเป็นร่องรอยเก่าแก่ของประเพณี